

(versie 14 september 2020)

INTRODUCTIE

De Werkgroep ESG Assurance (WG) heeft een aantal relevante aspecten geïnventariseerd bij assurance-opdrachten 2020 voor ESG-rapportages of geïntegreerde rapporten gerelateerd aan COVID-19. De inventarisatie is hieronder opgenomen, gesplitst in aspecten voor verslaggeving en aspecten voor assurance. Dit is een eerste aanzet van de werkgroep en mogelijk nog niet volledig. Dit betreft een levend document dat zo nodig gaandeweg wordt aangevuld.

1) VERSLAGGEVINGSASPECTEN

Materiële thema's

Sommige organisaties zullen de materialiteitsanalyse van afgelopen jaar roll-forwarden, de vraag daar is of dat nog steeds terecht is na COVID-19 (**GRI** (Global reporting initiative) zegt dat het beter is de analyse opnieuw te doen). Andere organisaties voeren een stakeholderdialoog uit en vernieuwen de materialiteitsanalyse, de vraag daar is of dit niet **te veel gekleurd wordt** door de impact van COVID-19. Ook zal het voorkomen dat analyses d.m.v. een "pulse" worden getest op actualiteit. Aan de andere kant zijn materialiteitsanalyses altijd gekleurd in de tijdsgeest. Is er economische voorspoed zijn er andere verwachtingen dan bij economische tegenspoed. Bij een kantelpunt zoals deze is er inderdaad **extra aandacht nodig voor de materialiteitsbepaling**.

Belangrijke mogelijke materiele thema's voor niet-financiële verslaggeving:

- **Strategie:** gevolgen van COVID 19 voor de lange termijn strategie van bedrijven en hoe heeft dit impact gehad op de niet-financiële sturing? Is de focus geheel gericht op financiële sturing? Wat is de relatie met de (vaak tot 2020 lopende) strategie? Bedrijven maken vanwege COVID-19 en klimaat wellicht nu fundamentele keuzes t.a.v. huisvesting en mobiliteit. Denk ook aan stabiliteit en continuïteit: relevantie buffers/stresstest ook relevant bij NFI, waardecreatie: impact (financial & non-financial), aanpassingen bestaande forecasts (ook NFI).
- **Risico-inschatting:**
- Wordt COVID-19 gezien als een impactvol tijdelijk incident of is het risico van een pandemie een relevant blijvend aspect voor strategie en beleid
- **Social:** Hoe is het menselijk aspect in het beleid meegenomen: omgang met personeel: opzeggen/afvloeien van zzp-ers en flexcontracten, (gedwongen) ontslagen, reorganisaties agv COVID, korting salaris/vergoedingen, mogelijkheden aanpassing werkplek kantoor (social distancing) en thuis, arbeidsomstandigheden, loopbaanperspectieven. De aandacht voor *human capital* en *social capital* is wellicht relevanter voor nu. En dan moet vooral ook gedacht worden aan de arbeids- en leefomstandigheden in lage lonen landen.
- **Environmental:** Het jaarverslag moet in balans blijven. COVID-19 is crisis, maar ondertussen gaat het vraagstuk van klimaatverandering en biodiversiteit gewoon door.
- **Marktaspecten:** verandering in de supply chain, value chain; pricing en levering bij cruciale producten en daarbij gehanteerde integriteit bij keuzes, zoals bv. Philips (beademingsapparatuur), mondkapjes, pharma.
- **Financiering:** bijv. gebruik van staatssteun ten opzichte van de kapitaalpositie in 2020 en in het verleden.
- **Directe stakeholders:** steun aan de gemeenschap in crisis (kortingen, uitstel betalingen, kwijtschelding).

Indicatoren

De complexiteit is hoe organisaties de fluctuaties in indicatoren verklaren, met name omdat het zeer lastig (zo niet onmogelijk) zal zijn om een onderscheid te maken tussen de fluctuatie veroorzaakt door COVID-19 en de impact van eigen acties van de organisatie op de indicator. De vraag is dus hoe organisaties bepalen welke impact zij hebben gehad (qua duurzaamheid) op hun omgeving en of die analyse überhaupt gemaakt kan worden.

Omdat doelstellingen mogelijk geen rekening houden met de impact van COVID-19, is de vraag hoe de waarde van doelstellingen moet worden geïnterpreteerd. Zo is de doelstelling om CO₂-uitstoot als gevolg van zakelijke reizen met 50% te verminderen na COVID-19 veel minder ambitieus geworden. Welke inhaalslag wordt verwacht en wat is het effect daarvan, tijdelijk en permanent?

- Trendanalyse: er zal sprake zijn van een tendens om diverse negatieve ontwikkelingen toe te schrijven aan COVID-19 en positieve ontwikkelingen toe te schrijven aan het/de goede beleid/performance. De analyse van verschillen en ontwikkelingen vraagt om meer tekst. De wijze waarop de historische informatie wordt gepresenteerd vraagt aandacht.
- Filantropie: Wellicht gaan sommige ondernemingen mooie sier maken met informatie over goede doelen waarin zij participeren rondom COVID-19.
- CO₂: daling uitstoot vanwege stilvallen afzet/omzet; bestaande targets zijn mogelijk niet meer relevant (ook Science-Based-Targets).
- Klacht- en incidentmeldingen: als een organisatie een actief beleid voert om mensen aan te moedigen klachten en incidenten te melden, dan kan een hoog cijfer dus uitgelegd worden als een gevolg van het goed beleid. Echter als gevolg van COVID kan het ook zijn dat mensen gewoon meer te klagen hebben over bijvoorbeeld thuiswerkfaciliteiten, communicatie/houding richting medewerkers etc. Een analyse of er sprake is van 'COVID-19 gerelateerde klachten en meldingen' is belangrijk.
- Ziekteverzuim: verplichte quarantaine, mogelijke toename burn-outs/psychische klachten als gevolg van bijvoorbeeld het thuiswerken.
- Operational: indicatoren samenhangend met operationele prestaties.

Jaarverslag

De nadruk in de jaarverslagen komt meer op de (kwalitatieve) toelichtingen te liggen dan de op indicatoren. Er dient dan goed toegelicht te worden in welk daglicht de KPI's komen te staan. Hoe een organisatie met COVID-19 is om gegaan, welke impact het heeft gehad en zal hebben, een en ander in relatie tot de (nieuwe?) strategie zal de hoofdmoot voeren in de jaarverslagen.

In het bestuursverslag zal de CEO zich over COVID-19 gerelateerd beleid moeten verantwoorden.

2) ASSURANCE ASPECTEN

Tone at the top/risico-inschatting integriteit

Heeft de onderneming (ten onrechte) gebruik gemaakt van een noodmaatregel of andere overheidsondersteuning als gevolg van mindere resultaten, dan zal hier bij de fase van risico inschatting rekening mee gehouden moeten worden. Hoe is gebruik gemaakt van de steun? Samenwerking met financial audit is hier gewenst.

Vorbereidende werkzaamheden

Werk voor de accountant: Welke aanvullende werkzaamheden moeten de assurance-team verrichten in het kader van risk management? Maken we deze werkzaamheden generiek of kiezen we voor sector specifieke diepgang?

Additionele werkzaamheden voor de klant: Wat vragen we onze klanten rondom de COVID-19 impact, bijvoorbeeld een eigen impact assessment waarin per KPI/materieel thema de impact van COVID-19 wordt beschreven/geanalyseerd en bijvoorbeeld wordt vergeleken met 'business as usual'?

Continuïteit

Er kunnen continuïteitsvraagstukken optreden, niet alleen aan de omzetzijde, maar ook de aanvoer van grondstoffen of producten kan stagneren. Misschien moeten andere grondstoffen worden ingekocht die minder duurzaam zijn, of grondstoffen moeten komen uit een minder duurzame aanvoerbron. Misschien wordt door de schaarste het aspect duurzaamheid minder of niet meer meegewogen. Ook kunnen 'nee-verkopen' leiden tot negatieve impact (of het stoppen van positieve impact).

Aandacht voor aanpassing materialiteitsanalyse

Wanneer is de materialiteitsanalyse opgesteld en hoe wordt deze nog aangepast in het voorjaar? Zo had de WEF Global Risks Report in januari 2020 het risico op infectious diseases op impact hoog staan, maar likelihood niet zo hoog. Toen was de corona-opmars natuurlijk al gaande. Door de ontwikkelingen is een regelmatige update noodzakelijk.

Kwaliteit AO/IB en data

Door gebrek aan direct toezicht is de vraag wat dit betekent voor de kwaliteit van de AO/IB in ten tijde van COVID-19.

Het is mogelijk dat de datakwaliteit van verschillende indicatoren achteruit gaat door verminderde aandacht hiervoor. Zeker op het moment dat de organisatie afhankelijk is van data van derden (denk aan impactmodellen), kan de datakwaliteit in het gedrang komen.

Big bath accounting en omgekeerd

Het niet behalen van targets wordt aan COVID-19 geweten, ook targets die niets met COVID te maken hebben maar die komen door eigen prestaties. Daarnaast bestaat het risico dat de positieve effecten die dankzij COVID-19 aan de orde zijn als prestatie van de organisatie worden geclaimd. Denk aan de daling van CO2 uitstoot doordat de economie komt stil te vallen. Dat zijn positieve ontwikkelingen die goed moeten worden onderbouwd.

Fraude risico/greenwashing

Er is mogelijk extra reden om de niet-financiële targets wel te halen als de financiële targets sterk achterlopen. Verder spelen hier ten aanzien van frauderisico's (greenwashing) ook de twee richtingen die zijn vermeld onder big bath accounting. Hier is speciale aandacht aan de orde als targets invloed hebben op renummeratie.

Waarnemingen ter plaatse

Door beperkingen in reizen en aanwezigheid in groepen op locaties zal het bij het inventariseren van voorraden, opnemen van meterstanden en andere waarnemingen ter plaatse ten aanzien van voorraden en processen problematisch kunnen worden om de afsluitende controlehandelingen te kunnen doen. Dus op zoek naar alternatieven voor waarnemingen ter plaatse.

Denk hierbij niet alleen aan voorraden grond – en hulpstoffen, halffabricaat en gereed product, maar ook aan onderhanden werk, projecten, of vastgoed of andere vaste activa. Maar ook aan waarnemingen van transacties, zoals aanwezigheid van schepen in een haven, aanwezigheid bij sportevenementen en andere ééndaagse activiteiten (als die al doorgaan), of checks aangaande arbeidsomstandigheden en kinderarbeid.

Het is belangrijk aan te geven welke vervangende maatregelen/werkzaamheden uitgevoerd moeten worden om voldoende controlebewijs te verkrijgen.

Denk ook aan de gesprekken met de medewerkers van de cliënt. Alles kan digitaal, maar toch is sprake van een andere dynamiek. Niet even meekijken, of mee bladeren in mappen of wat dan ook.

De site visits mogen alleen worden geschrapt als deze worden vervangen door voldoende aanvullende werkzaamheden. Eventueel is sprake van een objectieve verhindering.

Media-analyse

De media-analyse zal dit jaar veel informatie over COVID-19 bevatten, waardoor grondig en toereikend breed gericht onderzoek wellicht moeilijker wordt. De media had mogelijk weinig oog voor informatie over andere zaken in hun rapportages. Alternatieven zijn mogelijk: meer waarde geven aan andere informatiebronnen, zoals sociale media, of bijv. de klachtenregelingen analyseren op vragen en discussies, analyse met het bestuur, vrije brainstorm met het team, zoeken op issues in de sector.

Objectieve verhinderingen

Er kunnen door de opleving van het virus mogelijk veel plekken niet bezocht worden (zie onder waarnemingen ter plaatse). Is het nog wel mogelijk voldoende controlebewijs te vergaren of is sprake van een objectieve verhindering?

Verklaring

Mogelijk vestigen van aandacht op de toelichting van de klant als emphasis of matter-paragraaf.

In sommige situaties is een verklaring met beperking aan de orde als bijvoorbeeld toelichtingen niet adequaat of onvolledig zijn.